

ช่วงเวลาสำคัญแห่งชีวิต

กศพส โชคชัยพา

“ฉันรักธรรมชาติ เพราะธรรมชาติสอนให้ฉันรักประชาชน”

ป้ายผ้าสีเหลืองอักษรสีแดงขนาดใหญ่ แขนงห้อยลงมาจาก “ตึกกิจกรรมนักศึกษา” ในช่วงเปิดเทอม นับเป็นเป้าหมายสายตาสำหรับใครก็ตามที่อยู่บริเวณรอบๆ สนามฟุตบอล

จะมีนักศึกษาใหม่สักกี่คนที่รู้ว่าเจ้าของคำคม คือ กุหลาบ สายประดิษฐ์ หรือ ศรีบูรพา นักคิดนักเขียนคนสำคัญในประวัติศาสตร์การเมืองสมัยใหม่ของไทย

ความหมายของคำคม เราไม่รู้ไว้ในแต่ละยุค แต่ละสมัยมีความเข้าใจต่างกันอย่างไร เพราะทันทีที่ข้อความกลายเป็น “สัญลักษณ์” ความหมายของมันก็มักจะ “ลื่นไหล” ไปตามกาลเวลา พร้อมกับการเปลี่ยนแปลงของผู้คน

เยื้องออกมาอีกฝั่งของสนามฟุตบอล มีอาคารเล็กๆ สูง 5 ชั้น ตั้งอยู่ติดมุมกำแพงฝั่งวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ราชวรมหาวิหาร เป็นตึกที่ดูสงบเสงี่ยมเจียมตนเมื่อเทียบกับหอประชุมขนาดมหึมาที่ตั้งตระหง่านอยู่ด้านหน้า ตึกหลังนี้เรียกกันว่าตึกคณะสังคมสงเคราะห์

แต่ภายในตึกกลับมีคณะเล็กๆ อยู่ด้วย ประหนึ่งว่ากำลังแอบซ่อนก๊วไลใครจะพบเห็น แม้แต่ป้ายคณะก็มีขนาดเล็กมาก ยิ่งมีรถจอดริมถนนด้านข้าง ก็บดบังป้ายคณะจนมองไม่เห็น

คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

นักศึกษาในยุคนั้น มักจะบ่นน้อยใจว่าแม้แต่ตึกของคณะก็ไม่มี เมื่อเทียบกับคณะอื่นในธรรมศาสตร์ มีเพียงคณะเดียวที่ไม่มีตึกของตัวเอง

แม้จะเป็นเพียงคณะเล็กๆ แต่กลับให้โอกาสอันยิ่งใหญ่

การเรียนการสอนของคุณะ ส่วนใหญ่เป็นการบรรยายในห้องเรียนเป็นหลัก เนื้อหาวิชาก็ไม่มื่อะไรน่าสนใจเป็นพิเศษ เพราะเป็นการเรียนพื้นฐานให้นักศึกษาเข้าใจ “เบื้องต้น” แต่นักศึกษาขณะนั้นหลายคนมักจะภาคภูมิใจในวิชาของตัวเองว่าไม่เหมือนใคร ทำให้เข้าใจชีวิตและโลกมากขึ้น

ผมชอบบรรยายภาคการเรียนการสอนของคุณะอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง วิชาส่วนใหญ่ไม่ได้ “เช็กชื่อ” หรือ ตรวจสอบว่านักศึกษาคนไหนขาดเรียนบ้าง ยกเว้น วิชานั้นมีคณเรียนน้อย ก็จะเป็นที่สังเกตของอาจารย์ได้ง่าย

ที่ชอบเพราะไม่ต้องเข้าเรียน แทบนับครั้งได้ในการเข้าเรียน ยกเว้นวิชาที่ให้ความสนใจจริงๆ ทั้งเนื้อหาของวิชาและอาจารย์ผู้สอน

สิ่งที่ “ชอบมาก” อีกอย่าง คือเราสามารถเลือกลงวิชาเรียนข้ามคณะในวิชาที่สนใจ แม้แต่วิชาในระดับปริญญาโทก็ขออาจารย์เข้าไปนั่งฟังได้อีกด้วย

ในช่วงนั้น ผมชื่อชอบการเรียนการสอนของอาจารย์ 2 ท่านเป็นพิเศษ เคยตั้งใจไว้ว่าหากได้มีโอกาสเป็นอาจารย์จะยึดสไตล์การเรียนการสอนเอาไว้เป็นแบบอย่าง

อาจารย์ยศ สันตสมบัติ และ อาจารย์ชัยวัฒน์ สถาอานันท์

อาจารย์ยศ ในขณะนั้นเป็นผู้อำนวยการโครงการปริญญาโท อยู่บนชั้น 2 ของอาคารโรงอาหารเดิม ซึ่งขณะนี้ทุบทิ้งไปแล้วและสร้างอาคารใหม่ขึ้นมาแทน นักศึกษาคณะสังคมฯ มักจะพูดถึงว่าเป็นอาจารย์สอนแต่วิชา “ยากๆ” เรียนแล้วได้ “เกรด” ไม่ค่อยดี

ผมฟังแล้วก็เฉยๆ เพราะด้วยพื้นฐานความรู้ทางมานุษยวิทยาที่มีมาก่อนหน้านี้ รวมทั้งบรรดาวิชาทางปรัชญาการเมืองและเศรษฐศาสตร์การเมือง จึงไม่ได้หว่นวิตกเรื่อง “เกรด” เพราะมีความเชื่อมาโดยตลอดว่าวิชาทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ สิ่งสำคัญอันดับแรกคือ “ใจ” สิ่งต่อมาคือ “เวลา”

หากมี “ใจ” ก็จะพบแต่ความหรรษา และเมื่อมี “เวลา” ก็จะพบแต่ความอึ้งอัมมใจ

ผมลงเรียนกับอาจารย์ยศทุกวิชาที่เปิดสอน มานุษยวิทยาการเมือง มานุษยวิทยาว่าด้วยเพศ และสัมมนาทางมานุษยวิทยา ซึ่งได้ข้อคิดจากการได้รู้จักกับอาจารย์มาหลายปีว่าอาจารย์เป็น “ครู” อย่างแท้จริง ไม่เคยหยุดการสอนเลยสักครั้งเดียว หรือกรณีสอนไม่ได้จริงๆ ก็จะเลื่อนไปเวลาอื่น อีกทั้งอาจารย์เป็นคนการสอนเต็มเวลาอย่างยิ่ง บางครั้งก็เกินเวลาด้วยซ้ำไป

รูปแบบการเรียนการสอนยิ่งน่าประทับใจยิ่งกว่า เพราะอาจารย์จะไม่บรรยายก่อน แต่จะให้งานนักศึกษาไปอ่านก่อนเข้าห้องเรียน จากนั้นจะให้มานำเสนอและถกเถียงกัน จบท้ายด้วยการบรรยายเชิงทฤษฎี

ปัญหาของนักศึกษาจะเหมือนกันหมดหรือไม่นั้น ไม่อาจทราบได้ แต่ที่เจอก็คือในตอนแรกก็อ่านกันมา แต่นานๆ ไปก็ไม่ค่อยจะอ่านมาก่อนเรียน นอกจากมานั่งฟังอาจารย์ ซึ่งบางครั้งเห็นอาจารย์นั่งทำหน้าตา “เบื่อหน่าย”

แต่สำหรับผมแล้วไม่มีปัญหา เพราะอ่านมาทุกครั้ง พอานานๆ ไป อาจารย์ก็มอบหมายให้เป็นคนนำเสนอ จากนั้นก็เปิดประเด็นถกเถียงกัน ซึ่งก็ทำให้บรรยากาศการเรียนการสอนในลักษณะนี้เดินหน้าไปอย่างราบรื่น ไม่มีปัญหาเรื่อง “เด็กไม่ทำการบ้าน”

ในระหว่างที่เรียนกับอาจารย์ศ มีวันหนึ่งอาจารย์ถามว่า “ไปเรียนกับชัยวัฒน์หรือยัง” เพราะอาจารย์ศบอกว่าท่านเป็นอาจารย์ด้านรัฐศาสตร์ที่หาตัวจับได้ยากในเมืองไทย

“อยากอ่านหนังสืออะไรก็ไปหาชัยวัฒน์”

จากนั้นผมก็ไปลงเรียนกับอาจารย์ชัยวัฒน์ จำได้ว่าเป็นวิชาแนวคิดทางการเมืองของมาคิอาเวลลี จึงได้รู้ว่าอาจารย์เป็นผู้เชี่ยวชาญมาคิอาเวลลีคนหนึ่งของเมืองไทย แต่ผมเคยประทับใจงานของอาจารย์มาก่อนหน้านั้นแล้ว ในหนังสือรวมบทความชื่อ *การเมืองมนุษย์: รัฐศาสตร์ทวนกระแส*

จากนั้นก็ลงเรียนกับอาจารย์อีกวีชา คือ การเมืองว่าด้วยความไม่รุนแรง (Non-Violence)

ผมรู้สึกชอบสไตล์การสอนของอาจารย์ชัยวัฒน์ขึ้นมาทันทีในชั่วโมงแรก อาจารย์ชัยวัฒน์ไม่ได้หยิบหนังสือหรือเปเปอร์มาใช้สอน แต่จะถือการ์ดขนาดเท่าฝ่ามือมาปึกหนึ่ง แต่การสอนจะคล้ายกับอาจารย์ศอย่างหนึ่งคือ จะตั้งคำถามให้นักศึกษาได้ถกเถียง

แต่เนื่องด้วยห้องเรียนในระดับปริญญาตรี มีนักศึกษามาก อาจารย์จึงใช้วิธีเดินผ่านช่องทางเดิน แล้วจี้ถามนักศึกษา ดังนั้นไม่ว่าใครจะนั่งอยู่ตรงไหน มุมห้องหรือหลังห้อง ก็ไม่อาจหลีกเลี่ยงพ้น ประหนึ่งว่าต้องการให้ทุกคนได้พูดและถกเถียง

ก่อนจบท้ายชั่วโมง จะเป็นการบรรยายที่เตรียมไว้ในการ์ดนั่นเอง ในช่วงนั้นไม่ว่านักศึกษาคนไหนพยายามถามนอกกลุ่มนอกทาง อาจารย์ก็พยายามตัดบท เพื่อบรรยายให้จบตามที่ได้เตรียมมา

เมื่อรู้ว่าผมเรียนกับอาจารย์ชัยวัฒน์ ในวิชาว่าด้วยการไม่ใช้ความรุนแรง วันหนึ่ง อาจารย์ยศบอกว่า “ฝากไปบอกชัยวัฒน์ด้วย มนุษย์เป็นสัตว์ที่ใช้ความรุนแรง” นัยตามความหมายก็คือการแสวงหา “ความไม่รุนแรง” นั้นเป็นเรื่องเปล่าประโยชน์ เพราะเป็นสันดานของมนุษย์อยู่แล้ว

เมื่อเอาคำถามไปบอกอาจารย์ชัยวัฒน์ ท่านหยุดนิ่งชั่วคราว ก่อนบอกว่า “ไปบอกยศด้วยนะ มนุษย์ไม่ใช่มีแต่เรื่องเช็ทซ์” ในความหมายก็คือ อาจารย์ยศ ท่านเชี่ยวชาญด้านจิตวิเคราะห์ โดยเฉพาะสำนักซิกมันด์ ฟรอยด์ ที่มองว่าอารยธรรมของมนุษย์ถือกำเนิดมาจากแรงปรารถนาด้านเพศ

ในช่วงเวลาราว 2 ปี ที่ได้เรียนกับอาจารย์ทั้งสองท่าน ถือเป็นช่วงเวลาอันสำคัญยิ่ง ซึ่งไม่เพียงแต่ความรู้ที่ได้จากการเรียนการสอน แต่ยังมีมิติอื่นของชีวิตอีกด้วย ในขณะที่ช่วงนั้นกระแสแนวคิดหลังโครงสร้างนิยม (Post-structuralism) หรือหลังสมัยใหม่ (Post-modernism) เริ่มทะลักเข้ามาในแวดวงปัญญาชนและนักวิชาการ

อาจารย์ชัยวัฒน์บอก “มีแต่โครง” ซึ่งก็ไม่รู้แน่ชัดหมายถึงอะไร

ผมไม่รู้ว่ในช่วงที่เรียนกับอาจารย์ทั้งสองท่านนั้น ได้อ่านหนังสือมากน้อยแค่ไหน รู้แต่เพียงว่าไม่รู้จักเบื่อและเหน็ดเหนื่อย ไม่เพียงแต่หนังสือที่ “ลิสต์” มาให้เท่านั้น แต่อ่าน “มั่ว” ไปหมดเมื่อมีประเด็นและต้องการรู้

ความรู้ในช่วงเวลานั้น ยังเป็นพื้นฐานให้กับชีวิตทำงานจนถึงปัจจุบันในอาชีพสื่อมวลชน ทั้งการวิเคราะห์ประเด็นปัญหาและพิจารณาปัญหาสังคมที่เกิดขึ้น

ช่วงเวลาอันสำคัญสำหรับคนคนหนึ่ง จะเกิดขึ้นไม่ได้ หากไม่มีช่วงเวลา กับ คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา